

Гурлева Тетяна Степанівна

старший науковий співробітник Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, кандидат психологічних наук

СУБ'ЄКТНІ ЯКОСТІ У ЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРОТИСТОЯТИ ДЕСТРУКТИВНОМУ МЕДІА-ВПЛИВУ: ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Пріоритетним у розвитку вітчизняної психологічної науки є дослідження у галузі психологічної, психореабілітаційної, психотерапевтичної допомоги постраждалим унаслідок важкого стресу (З.Г. Кісарчук, Л.М. Найдюнова, О.Д. Сафін, Т.М. Титаренко, та ін.).

У сучасних кризових умовах, у період інформаційної війни набуває особливої актуальності та потребує ретельного всебічного дослідження проблема психологічної підтримки населення через різноманітні ЗМІ. Це зумовлено збільшенням кількості людей, які страждають через вплив гострих та хронічних стресових чинників, мають виражену посттравматичну симптоматику і потребують всебічної – як безпосередньої, так і опосередкованої допомоги, а також з тим, що на сьогодні відсутня чітка психологічна стратегія та відповідні їй технології подолання негативних наслідків впливу травматичних обставин через різні інформаційні джерела – телебачення, Інтернет, радіо, пресу, агітаційні плакати тощо.

Необхідним вважається створення таких технологій, якими було б передбачено само-відновлення, само-допомога, само-розвиток, само-організованість, само-визначення, само-детермінація тощо особистості. Тобто вкрай важливим є звернення до свідомості людини, активізація її суб'єктної активності, особистісної відповідальності за споживання і творче осмислення отриманої інформації, створення допомагаючих технологій на принципі “суб'єкт-суб'єктної” взаємодії фахівця з постраждалим з метою сприяння розвитку суб'єктних якостей особистості, її здатності протистояти деструктивному, руйнівному медіа-впливу.

До суб'єктних якостей відносяться такі, як: особиста відповідальність, самостійність, ініціативність, креативність, автономність, довіра до себе та ін., які визначають особистість як суб'єкта життєдіяльності (категорія суб'єкта для характеристики «Я» як джерела психічної причинності, за В.В. Зеньківським [5, с. 206]). Розглянемо поєднання деяких із суб'єктних якостей у контексті протидії людини деструктивному медіа-впливу.

Переважаюча більшість вітчизняних вчених, резюмує у своєму дослідженні Н.О. Єрмакова, вказують на надзвичайну актуальність *довіри до себе* як стрижневої характеристики особистості. Виявлено, що нестабільність довіри до себе, що викликає невпевненість, позбавляє рівноваги і веде до глибоких психологічних порушень, притаманна 75 % сучасних українців. Втім, «посилення довіри до себе у громадян позитивно вплине на зростання у них впевненості як особистісної риси і в цілому зробить можливим одужання українського суспільства від «хвороб» перехідного періоду» [3, с. 242].

На міжнародній конференції «Уроки гібридного десятиліття: що треба знати для руху вперед», яка відбулася 7 жовтня 2018 р. у Києві, йшлося про інформаційну війну з боку Росії як частину гібридної війни, що виражається, зокрема, у впливові агресора на свідомість, «мізки» людей, у використанні ним таких інструментів, які можуть впливати безпосередньо на «розум і серце» громадян як Росії, так і країн Європи і Америки. Учасники конференції звернули увагу на важливості «не довіряти» ворожій інформації і дезінформаторам. Тут доречно наголосити на значенні здатності людини довіряти собі, що сприяє критичному сприйманню і розумінню отриманих відомостей і їх творчого застосування у житті, свідомому відторгненню, аналізу і критиці негативної, маніпулятивної інформації.

Виявити рівень довіри людини допоможе тест «Довіра до себе» Т.П. Скрипкіної, що дає, по-перше, самим опитаним інформацію про себе, рівень власної довіри і сприяє мотивації їх до подальшої роботи з психологом, по-друге, надає фахівцю необхідні відомості про особливості довіри людини до себе задля того, щоб допомогти їй підвищити рівень цієї суб'єктної якості. Адже «людина, що довіряє собі – незалежна, орієнтована на досягнення, позитивно приймає власні переваги та недоліки, ставиться до власної суб'єктності як до цінності, вміє використовувати власний досвід і співвідносити його з планами самозміни» [4, с. 40]. Тож, одним із основних завдань психологів має бути збереження, зміцнення в особистості довіри до себе, власного Я, теперішніх ресурсів і перспектив на майбутнє. Довіра до себе, своїх цінностей і смислів, до найближчого оточення, своєї спільноти, країни в цілому посилюється в людини через довіру психолога до неї, повагу до її вибору, віру в те, що вона здатна сприймати належну і правдиву інформацію, має в собі особистісні потенції, суб'єктні риси і якості, які можуть уберегти її від негативного медіа-впливу і сприятимуть подальшому особистісному розвитку. Засобом такої розвивальної, суб'єкт-суб'єктної взаємодії медіа-психолога і людини, є діалог, який може здійснюватись через телебачення, радіо, друкований текст [1].

Питання довіри вивчали такі вчені, як Е. Еріксон, Дж. Боулбі, В.П. Зінченко, Дж. Роттер, В.В. Столін та ін. Довіра до світу як базове утворення, найважливіша умова нормативного психічного розвитку особистості є результатом активної і конструктивної, благополучної взаємодії зі світом людей, речей, природи. Недовіра ж пов'язана з такими почуттями і станами людини, як невпевненість у собі, підозрілість, замкненість, почуття меншовартості, несамоствійність, тривожність, розгубленість, почуття страху і смерті, стан песимізму; відчуття занедбаності (З.С. Карпенко, О.Ю. Осадько, Н.В. Тарабріна, Н.П. Шайда) як прояв ПТСР, що проявляються у страхах, роздратованості, агресивній неконтрольованій поведінці, спалахах гніву, порушеннях сну, депресіях, схильності до суїцидів, неврозах (С.О. Ніколаєнко, В. М. Корольчук, Є.В. Підчасов, В.С. Цихоня, Ю.С. Бучок та ін.). Неабияку загрозу для розвитку особистості становить нинішня ситуація, пов'язана з соціальною, політичною нестабільністю в Україні, війною на Сході, переселенням людей, втратою родичів і друзів, постійного місця проживання тощо. Перебуваючи в неблагополучних, агресивних для людського існування умовах, людина без

підтримки та інформування про суть подій та можливі варіанти поведінки у складних життєвих ситуаціях може втрачати довіру до світу і самої себе, а значить психологічну опору і суб'єктивну перспективу майбутнього.

Довіра до себе пов'язана з такою суб'єктною якістю особистості як *автономність*, а також здатністю до діалогічної взаємодії, що забезпечує і виявляє взаємну довіру партнерів, які спілкуються зокрема у мас-медійному просторі, і зміцнює довіру людини до себе.

Так, суб'єкти автономного типу характеризуються більш відкритою пізнавальною позицією у порівнянні з залежними (несамостійними) людьми, відрізняються наполегливістю, цілеспрямованістю, більш розвинутим самоконтролем, схильністю до самостійного виконання робіт. Такі індивіди за зміни умов діяльності вміють брати на себе відповідальність, своєчасно вносити корективи у свої плани і програми, їм характерна адекватна самооцінка і впевненість у собі (Г.С. Пригін).

Зміцненню довіри до себе, розвитку суб'єктної автономності сприяє довірче ставлення людини до фахової «текстової психологічної допомоги», що стає можливим за умови довіри з боку психолога, яка виявляється у діалозі з читачем через текст. За даними нашого дослідження, більшості споживачів друкованої, текстової психологічної допомоги, які відносяться до суб'єктів автономного типу, прийнятний той виклад матеріалу, який містить як загальну інформацію, так і таку, яка налаштовує на роздуми, формування особистої думки, діалог з психологом-автором статті. Водночас ті, хто віднесені до групи залежних, неавтономних людей, більш орієнтовані на конкретні вказівки, поради і рекомендації психолога [2]. Останнє може свідчити про певну недовіру людини до себе, власного досвіду, брак критичності до інформації, а значить про реальну здатність до навіювання, піддатливості зовнішньому маніпулятивному впливу через ЗМІ.

Послугуючись професійною психологічною допомогою через мас-медіа, читач/глядач/слухач не лише удосконалюється у сприйманні, розумінні та інтерпретації медіа-продукції, але й сам у змозі правильно, компетентно надавати допомогу, ділитися своїми думками і діалогічними навичками з іншими людьми, сприяючи тим самим розвитку їх діалогічної компетентності. Психолог має спілкуватися з населенням таким чином, аби долати схильність деяких людей покладатися на волю «сильного і авторитетного», кріпити власну суб'єктну здатність активно творити своє життя, самостійно і відповідально впливати на його якісні зміни, довіряти собі. Конструктивна, підтримуюча і уперед спрямовуюча діалогічна взаємодія між медіа-психологом і громадянами сприяє опору деструктивним, маніпулятивним технологіям, інформаційній агресії, бо допомагає людині думати, формувати власні оцінки і переконання, попереджає прийняття чужих думок і спрямовуючих до дії вказівок без критичного їх осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гурлева Т.С. Довіра до себе як запобіжник негативному впливу медіа середовища: роль психолога // «Віртуальний освітній простір: психологічні

проблеми», мат-ли онлайн конф. листопад-грудень 2018 р. – Електр. ресурс: http://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2018/Hurlieva_Tetiana_2018.pdf

2. Гурлева Т.С. Особистісна автономність читачів в опірності деструктивному впливу медіа-текстів: реалії та перспективи розвитку / Т.С. Гурлева // Зб. Актуальні проблеми психології. – Електронний ресурс: <http://lib.iitta.gov.ua/710924/>

3. Єрмакова Н. О. Довіра до себе як особистісна детермінанта професійного зростання студентів юнацького віку / Н.О. Єрмакова // Вісник післядипломної освіти. – 2012. – Вип. 6. – С. 241-249. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2012_6_30

4. Скрипкина Т.П. Доверие к себе как условие развития личности / Т.П. Скрипкина // Вопросы психологии. — 2002. — № 1. — С. 95–103.

5. Татенко В. О. До питання про соціально-психологічний потенціал суб'єктно-вчинкового підходу / В.О. Татенко // Психологічні науки: проблеми і здобутки. – 2013. – Вип. 4. – С. 204-225.

Міністерство внутрішніх
справ України

Національна поліція
України

Донецький
юридичний інститут

БО «БТ «Мережа»
м. Кривий Ріг»

Peace
Corps

Корпус миру
США в Україні

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

«ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ»

м. Кривий Ріг
07 лютого 2019 року

УДК 159.98
ББК 88.573 я 5

Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 07 лютого 2019 року). – Кривий Ріг, 2019. – 493 с.

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Донецького юридичного інституту МВС України
(протокол №7 від 27 березня 2019 року)*

Публікується за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів», яка відбулася 07 лютого 2019 року у Донецькому юридичному інституті МВС України (м. Кривий Ріг, вул. Співдружності, 92а).

Видання може бути корисним для працівників правоохоронних органів, аспірантів (ад'юнктів), слухачів магістратури, студентів та курсантів вищих навчальних закладів, а також всім, хто цікавиться проблемами психологічного забезпечення правоохоронних органів.

Матеріали збірника опубліковані в авторській редакції.